

Bunzing, hermelijn en wezel

Kleine roofdieren

Inhoud

1	Inleiding	7
2	Paspoort	10
3	Morfologie en kenmerken	16
4	Voorkomen	30
5	Voedsel	36
6	Ecologie en leefwijze	46
7	De (meta-) populatie	66
8	Voortplanting en ontwikkeling	88
9	Bedreiging en bescherming	100
10	Plaagdieren en kleine roofdieren	132
11	Waarnemen en fotograferen	150
12	Hoe kunnen we kleine roofdieren helpen?	162
	Dankwoord	176
	Adressen	178
	Bronnen	179

1

Inleiding

Wat maakt kleine roofdieren interessant?
En waarom zou je er een boek over schrijven?

Van sommige soorten weet ik nog precies wanneer ik ze voor het eerst zag. Kleine roofdieren hebben een heimelijke levenswijze. Ze bewegen snel, zijn goed verstopt en je ziet ze maar zelden. Slank, lenig, watervlug en nieuwsgierig: nooit vergeet ik de indruk die de eerste wezel op mij maakte.

Ik studeerde biologie in Amsterdam en was de lange, eindeloze colleges zat. Ik had hardlopen ontdekt als middel om mijn hoofd leeg te maken, en op een smal polderweggetje gebeurde het. Vanuit het hoge gras in de berm schoot een langgerekte muis het asfalt op, stopte even, keek me nieuwsgierig aan (!) en verdween aan de andere zijde van de weg in de vegetatie. Korte staart (zonder zwarte punt) en amper groter dan een muis: een wezel!

Meer dan dertig jaar na deze eerste ontmoeting schrijf ik dit boek. Sindsdien heb ik ook zijn soortgenoten ontmoet en gefotografeerd: hermelijn en bunzing. Stuk voor stuk belevenissen die grote indruk maakten. Daarover later meer.

Wat maakt deze kleine roofdieren nou zo interessant? En waarom zou je er überhaupt een boek over schrijven? Ik heb daar een tijdje over nagedacht. Weinig mensen zijn dol op ze. Ze zitten nog steeds in een verdomhoekje. Konijnen, reeën, egels en eekhoorns kunnen stevast rekenen op een brede publieke belangstelling en zijn mateeloos populair. Kleine roofdieren niet. Hun heimelijke levenswijze en dieet heeft ze op achterstand geplaatst. Juist daarom is het nodig om voor ze op te komen. Ik kies partij voor deze dieren!

Bunzing, hermelijn en wezel zijn de buitenbeentjes onder de (kleine) zoogdieren. Ze zijn anders en voldoen niet aan het clichébeeld van schattigheid. En juist dat maakt ze interessant voor een groep mensen die zelf ook anders zijn. Let maar eens op; het is een feit dat

buitenbeentjes, alternatievelingen en hardrockers oververtegenwoordigd zijn onder de groep mensen die dol zijn op kleine roofdieren.

De wereld van bunzing, hermelijn en wezel is onlosmakelijk verbonden met die van de mens. Het zijn cultuurvolgers, van oudsher hebben wij mensen het landschap geschikt voor ze gemaakt. Zelden hebben we ze de waardering gegeven die ze verdienen voor de rol in ons landschap als plaagdierbestrijders. Dit boek brengt daar verandering in. Het gaat over passie, schadelijkheid, natuurbeheer en overleving.

Passie. Dat is het gevoel dat overheerst bij 'mijn roofdieren'. Gelukkig ben ik niet de enige. Zo ging ik langs bij opvangcentra die allerlei soorten dieren verwelkomen en ik zag de speciale aandacht die kleine roofdieren ontvingen. Anders dan vogels hechten ze zich aan de verzorger. Een verweerde bunzing, hermelijn of wezel boezemt liefde in. Ze zijn aanhankelijk, intelligent en eindeloos speels. En zo mooi om te zien! Wanneer ik op dit punt ben aangeland, haakt altijd een deel van mijn lezers af... Maar ik zet door. Het voelen van een verbinding met deze kleine jagers vind ik essentieel om te begrijpen hoe ze het volhouden in aangeharkt Nederland. Dit boek gaat net zoveel over onze relatie met kleine roofdieren als over de kleine roofdieren zelf. Ik neem de tijd om je uit te leggen hoe kleine roofdieren weten te overleven, zodat je begrijpt waarom ze bij mij en anderen zo'n speciaal plekje in ons hart innemen.

Schadelijkheid. Kippen- en duivenhouders, weidevogelbeschermers en jagers houden niet van kleine roofdieren. Dat is niet vreemd: van oudsher kunnen bunzing, hermelijn en wezel rekenen op een tweezijdige belangstelling. Ze zijn nuttig waar het gaat om bestrijding van muizen en ratten, maar kunnen schade veroorzaken aan pluimvee, weidevogels

en jachtbuit. Ook dit laatste aspect maakt ze interessant voor een boek. Tot 1994 vielen bunzing en hermelijn nog gewoon onder de jachtwet. Bejaging is gelukkig niet meer toegestaan en in steeds meer provincies hebben ze een beschermde status gekregen.

Natuurbeheer. Bunzing, hermelijn en wezel vallen tussen wal en schip. Het zijn de ondergeschoven kindjes in het natuur- en groenbeheer. Bij beheer-, maai- en onderhoudswerkzaamheden wordt eigenlijk geen rekening met ze gehouden. Dat hebben ze ook aan zichzelf te danken, omdat ze zich nauwelijks laten zien. Gelukkig begint het tij te keren en mogen de kleine roofdieren zich verheugen op een toenemende belangstelling. Ik geef daarom waardevolle tips voor natuur- en tuinbeheerders.

Overleving. Kleine roofdieren zijn overlevingskunstenaars. Van oudsher werden ze met alle mogelijke middelen bestreden. Ze werden gezien als schadelijk hoewel hun pels waardevol was. Pogingen om ze uit te roeien hebben gefaald. Ze wisten, als echte opportunisten, op slimme wijze gebruik te maken van ons landschap, waarbij ze

steeds kans zagen om te overleven. Dit boek gaat in op de boeiende en soms ingewikkelde ecologie die ze tot overlevingskunstenaars heeft gemaakt.

Dan nog iets. Bunzing, hermelijn en wezel worden vaak kleine marters genoemd. Maar eigenlijk zijn alleen hermelijn en wezel 'kleine' marters.

Het woord 'marters' maakt bij veel mensen een negatief gevoel los. Ze worden onterecht gezien als ondieren die schade en overlast veroorzaken. Ik heb er daarom voor gekozen om in dit boek de naam 'kleine marters' te vermijden en bunzing, hermelijn en wezel te groeperen onder de naam 'kleine roofdieren'.

Wezel.

2

Paspoort

Wie zijn bunzing, hermelijn en wezel?
Hoe zien ze eruit en kun je hun sporen
onderscheiden? Wat is een fret?

Bunzing, hermelijn en wezel behoren tot de orde *carnivora*, de roofdieren. Daar vertegenwoordigen ze de familie van de marterachtigen (*Mustelidae*), waarvan in Nederland zeven inheemse soorten voorkomen: das, otter, boom-marter, steenmarter, bunzing, hermelijn en wezel.

Bunzing (*Mustela putorius*), hermelijn (*Mustela erminea*) en wezel (*Mustela nivalis*) vertegenwoordigen binnen de marterachtigen het geslacht *Mustela*, waartoe ook de fret (*Mustela putorius furo*) en de hier uitgestorven Europese nerts (*Mustela lutreola*) gerekend worden.

Bunzing

De bunzing is de grootste van de kleine roofdieren, en wat betreft uiterlijk makkelijk te onderscheiden van hermelijn en wezel. De bunzing heeft een

donkerbruine kleur met op de flanken een lichte, soms gelige ondervacht die duidelijk doorschijnt. Rond de ogen is een karakteristiek zwart masker, dat naar de oren afgegrensd wordt door witte halve maantjes. De oren zijn klein met grijswitte randjes. De snuit is wit. De staart is middellang, donker en ruig behaard. Vrouwtjes zijn beduidend kleiner dan mannetjes. Jonge bunzingen van 3 tot 6 maanden oud hebben vaak een minder uitgesproken kopmasker.

Fretten (gedomesticeerde bunzingen) lijken op bunzingen en donkere fretten zijn nauwelijks van bunzingen te onderscheiden (zie kader volgende pagina). Fretten kunnen kruisen met bunzingen. De nakomelingen zijn lichter van kleur en kunnen weer verder kruisen met bunzingen of fretten. Kleurafwijkingen bij bunzingen in de natuur worden vaak veroorzaakt door deze vermenging van fretten en bunzingen.

Donkere bunzingen kunnen ook verward worden met (Amerikaanse) nertsen, maar die hebben geen masker.

Pootafdrukken van bunzingen zijn niet met zekerheid te onderscheiden van nertsen, fretten, grote hermelijnen en kleine steen- en boommarters.

Bunzing.

Lichte bunzing, mogelijk met 'frettenbloed'.

Verskil fret en bunzing

De fret is een gedomesticeerde bunzing, afkomstig uit Zuid-Europa. Regelmatig duiken er foto's op van 'bunzingen' die overdag rondscharrelen. Vaak gaat het dan om een (ontsnapte of losgelaten) fret, maar niet altijd. Hoe zie je het verschil?

Fret.

Fretten zijn doorgaans lichter van kleur dan bunzingen. Bunzingen hebben altijd korte haren en een dichte wintervacht. Op basis van de vacht en kleurpatronen kun je echter niet met zekerheid vaststellen of je te maken hebt met een bunzing of met een fret.

Het verschil tussen een bunzing en fret zie je vooral in de lichaamsbouw en het gedrag. Een bunzing is gespierd en veel zwaarder gebouwd dan een fret. Bunzingen zijn vergeleken met fretten echte krachtpatsers. Fretten zijn kleiner en vooral slanker. Wat betreft het gedrag vertelde Karin Pedro, specialiste op het gebied van fretten, me interessante verschillen. Bunzingen zijn bijvoorbeeld nerveus en gestrest bij de aanwezigheid van mensen, zelfs in gevangenschap. Ze hebben een wilde en felle blik met oogwit in de ogen bij stress. Een bunzing speelt meer met zijn poten, een fret meer met zijn bek. Een bunzing is anders dan een fret: niet sociaal, nauwelijks nieuwsgierig en stelt geen prijs op de aanwezigheid van

mensen of soortgenoten. Bunzingen kunnen goed springen en hebben een goede motoriek; fretten zijn vaak nogal onhandig en springen slecht.

Een frunzing (of "fruns") is een kruising tussen een bunzing en een fret. Deze hybride vertoont kenmerken van beide soorten. Bunzingen en frunzen (of frunzings) zijn nauwelijks van elkaar te onderscheiden. Frunzen lijken meestal meer op bunzingen dan op fretten.

Foto 16B Frunzen als huisdier, links een vrouwtje en rechts een mannetje. Jaap Dieleman. De fret is van oorsprong een gedomesticeerde bunzing, maar in Oost-Europa worden stepebunzingen gebruikt om in te kruisen met fret en bunzing. Daardoor ontstaan (illegale) hybriden die in de handel te rechtkomen en ook Nederland bereiken.

Frunzen als huisdier, links een vrouwtje en rechts een mannetje. (foto Jaap Dieleman)

Hermelijn en wezel

De hermelijn is nauw verwant aan de wezel, de soorten lijken sterk op elkaar. Beide hebben een nootbruine bovenkant en witte onderkant. Hermelijnen zijn groter dan wezels en hebben een lange bruinbehaarde staart met een zwarte punt. De wezel heeft een kort staartje, zonder zwarte eindpunt. De grens tussen beide kleuren (demarcatielijn) loopt bij hermelijn vrijwel recht en wangvlekken ontbreken. Bij de wezel is de kleurgrens kronkelig. Wezels hebben bovendien meestal een bruine wangvlak achter de mondhoek. In de winter worden sommige hermelijnen deels of geheel wit. De opvallende staartpunt blijft echter altijd zwart.

Net als bij de bunzing zijn de vrouwtjes van beide soorten veel kleiner dan de mannetjes. Mannetjes van de wezel kunnen groter zijn dan vrouwtjes van de hermelijn.

Hermelijn en wezel zijn nauwelijks te verwarren met andere soorten. Ze laten zelden pootafdrukken achter en de sporen van wezel en hermelijn zijn onderling niet goed uit elkaar te houden.

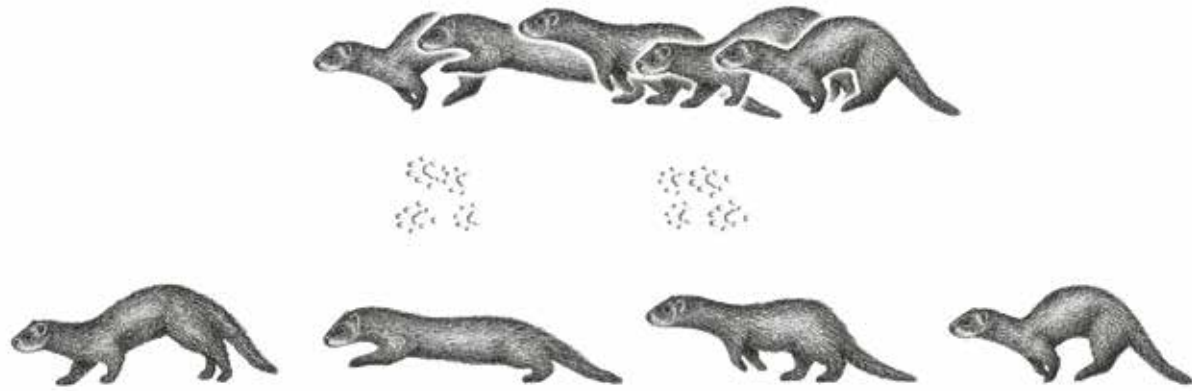
3

Morfologie en kenmerken

Kleine roofdieren zijn slanke, sterke en lenige carnivoren. Lichaamsbouw en uitrusting zijn geperfectioneerd om te jagen, maar hermelijn en wezel zijn zo atletisch en afgetraind dat ze het snel koud hebben. Wist je dat wit hermelijnenbont het meest kostbare bont is dat er bestaat?

Martersprong.
(tekening Eveline
van der Jagt)

Bouw en sporen

Bunzing, hermelijn en wezel zijn (kleine) marterachtigen (*Mustelidae*) met een leinig, langgerekt lichaam en korte poten.

Ze hebben vijf tenen aan de voor- en achterpoten en scherpe nagels die niet (zoals bij katten) kunnen worden ingetrokken.

Ze bewegen zich met golvende sprongen voort, de zogenaamde 'martersprong' waardoor sporen steeds in groepjes van meerdere pootafdrukken (prenten) ontstaan. De afzet komt van de voorpoten die daardoor wat dieper indrukken. De martersprong levert

prentgroepjes van 2 (tweesprong), 3 (driesprong) of 4 (viersprong) prenten op. Hoe sneller ze rennen, hoe meer overlap er ontstaat. Op natte paden, in de modder of in de sneeuw zijn deze sporen af en toe te vinden. Determinatie vereist kennis, want de prenten van de kleine roofdieren lijken op elkaar. Er is verschil in formaat en paslengte, maar er is overlap tussen de vrouwtjes van een grotere soort en de mannetjes van een kleinere soort. De prenten van een vrouwtje bunzing en mannetje hermelijn zijn bijvoorbeeld nagenoeg even groot, en nauwelijks van elkaar te onderscheiden. Hetzelfde geldt voor vrouwtje hermelijn en mannetje wezel.

Prent van bunzing,
hermelijn en wezel.
(tekening Eveline van
der Jagt)

Rechts voor

Bunzing

Wezel

Hermelijn

Rechts achter

bunzing

hermelijn

wezel

Uitwerpselen van
bunzing, hermelijn en
wezel.

Deskundigen zien kleine verschillen tussen de soorten. Hermelijnen hebben bijvoorbeeld een meer constante paslengte in vergelijking met wezels. Bunzingen hebben een spoor met meer variatie in twee-, drie- en viersprongen.

De prenten tonen afdrucken van vijf of vier tenen (de duim is niet altijd duidelijk afgedrukt) die als een waai-er rond het voetkussen staan, dat de vorm heeft van een croissant. De nagels en teenkussens zijn goed zichtbaar. De voorvoeten zijn iets breder dan de achtervoeten.

Kleine roofdieren produceren karakteristieke uitwerpselen die goed te herkennen zijn. De kleur is (glimmend als ze vers zijn) bruin of zwart, met de vorm van een cilinder, vaak gevlochten (zie figuur 3) en bij hermelijn en wezel altijd met een scherpe punt (die vaak eindigt in een haartoefje). Uitwerpselen van de wezel zijn, met een lengte van 3 tot 4 cm, erg klein en bestaan bijna helemaal uit muizenhaar. Oudere ontlasting van de kleine roofdieren kleurt donker tot lichtgrijs. Determinatie is mogelijk op basis van de grootte, maar wederom is er overlap.

Kleine roofdieren gebruiken hun uitwerpselen als markering en communicatiemiddel. Uitwerpselen zijn daarom vaak op hun looproutes te vinden:

bijvoorbeeld langs paden, bosranden en sloten. Uitwerpselen zijn ook aan te treffen in de buurt van de schuilplaats, waar soms latrines aanwezig zijn.

Bunzing, hermelijn en wezel zijn carnivoren. Uitwerpselen bevatten geen insectenresten of pitten van bessen, zoals bijvoorbeeld bij steen- en boom-marter. Anders dan bij otters en nertsen komen geen resten van vis of rivierkreeft in de ontlasting voor.

Prooiresten zijn zelden op soort te determineren zonder aanvullende waarnemingen. Een onthoofde woelmuis is meestal het werk van wezel of hermelijn. Ze eten als eerste de hersenen op en laten vaak de neus en tanden zitten.

Waterkering in
open poldergebied
met veel dekking
en mollandgangen.
Typische vindplaats
van uitwerpselen van
hermelijn.

Onthoofde rosse woelmuis.

Bunzing met kippenei.

Hol van een bunzing.

Wissel (looppaadje) van een bunzing.

In het voorjaar kun je soms op oevers van wateren een groepje (half)dode kikkers, padden of salamanders vinden. De dieren zijn gedood of verlamd en bij elkaar gelegd om als voedselvoorraad te dienen. Dit kan het werk zijn van een bunzing, maar ook de bruine rat gaat soms op deze manier te werk. Als er geen prenten of uitwerpselen aanwezig zijn, is het nauwelijks mogelijk om de dader te identificeren.

Bunzing en hermelijn eten graag eieren. Op de eischalen zijn soms de hoektandgaatjes zichtbaar. Als je de afstand tussen de hoektandgaatjes nauwkeurig meet, kun je soms vaststellen door welke soort het ei is geconsumeerd. Wederom is er overlap tussen kleine vrouwtjes van de bunzing en grote mannetjes van de hermelijn.

De bunzing is onder de kleine roofdieren de enige soort die regelmatig holen graaft. Met enig speurwerk zijn die holen te vinden in bijvoorbeeld steile slootkanten en taluds van greppels. Bunzingholen lijken sterk op holen van de bruine rat, maar zijn hier met enige ervaring van te onderscheiden doordat ze meestal wat groter zijn.

Kleine roofdieren maken meestal gebruik van de wissels (looppaadjes) van andere zoogdieren; hier kun je soms uitwerpselen vinden. De bunzing maakt soms een eigen wissel die in grasland zichtbaar is. Vrouwtjes met jongen laten vaak wissels achter richting het nest.

Bouw, maten en gewicht

Klein, een lang en lenig lichaam, zeer korte poten, een lange nek met kleine kop: bunzing, hermelijn en wezel zijn optimaal gebouwd om knaagdieren in hun holen te bemachtigen.

Vanuit een vogelkijkhut zag ik eens een vrouwtje hermelijn jagen. Ik kon het dier volgen met mijn verrekijker. Ze verdween steeds eventjes in een mollengang om daarna weer bovengronds te komen. Het is ongelooflijk om te zien hoe snel zo'n dier zich ondergronds kan voortbewegen, ze lijkt niets van haar bovengrondse snelheid te verliezen. Zelfs met een prooi in de bek (ik zag haar een veldmuis bemachtigen) bewoog ze zich ondergronds blijkbaar moeiteloos voort. De lange, gespierde nek voorkomt dat ze tijdens het meenemen van de prooi haar voorpoten niet kan gebruiken.

Iedereen die wel eens een wezel heeft gezien, zal zich hebben verbaasd hoe klein ze zijn. Een vrouwtje is met een gemiddeld gewicht van 60 gram slechts twee keer zo zwaar als haar belangrijkste prooidier, de veldmuis. Ze kan door een gaatje met een diameter van 2,4 cm! Wezels zijn niet veel meer dan langgerekte muizen, het zijn de kleinste roofdieren op aarde. Wezelvrouwen dringen met gemak de holletjes van veldmuizen binnen, waar ze ondergronds op jagen. De mannetjes hebben daar moeite mee en een stevige wezelman kan niet naar binnen.

Soort	Gewicht vrouw	Gewicht man
Bunzing	300-900 gram	500-1800 gram
Hermelijn	140-260 gram	150-445 gram
Wezel	40-85 gram	65-150 gram

Tabel 1. Gewicht van volgroeide bunzing, hermelijn en wezel. (Uit: Lange et. al. 1994)

Karakteristiek is dat de mannetjes van wezel, hermelijn en bunzing veel groter en zwaarder zijn dan de vrouwtjes. Dit verschijnsel wordt seksueel dimorfisme genoemd. Het komt voor dat een mannetje wezel groter en zwaarder is dan een vrouwtje hermelijn. Hetzelfde geldt voor hermelijn en bunzing: een vrouwtje bunzing kan kleiner en lichter zijn dan een mannetje hermelijn. De grootteverschillen tussen de soorten onderling en tussen de vrouwtjes en mannetjes zijn bepalend voor het dieet. Grote dieren eten grotere prooien en omgekeerd: lichte vrouwtjes eten kleinere prooien.

Er is veel onderzoek gedaan naar seksueel dimorfisme bij kleine roofdieren. Dat levert interessante feiten op. Wezels worden zelden ouder dan een jaar en staan daarom onder enorme druk om zich voort te planten en hun genen door te geven. Hoe kleiner het vrouwtje, hoe minder voedsel ze voor zichzelf nodig heeft en hoe gemakkelijker ze zich door muizenholletjes kan verplaatsen. Hierdoor kan ze effectief jagen en meer tijd doorbrengen bij de jongen die warm moeten worden gehouden.

Hermelijn met bruine rat. (foto Jans Weijer)

